

Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (drugo vijeće)

28. ožujka 2019.*

„Zahtjev za prethodnu odluku – Članak 102. UFEU-a – Načela ekvivalentnosti i djelotvornosti – Direktiva 2014/104/EU – Članak 9. stavak 1. – Članak 10. stavci 2. do 4. – Članci 21. i 22. – Postupci za naknadu štete u nacionalnom pravu za povrede odredaba prava tržišnog natjecanja država članica i Europske unije – Učinci nacionalnih odluka – Rokovi zastare – Prenošenje – Vremenska primjena”

U predmetu C-637/17,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. UFEU-a koji je uputio Tribunal Judicial da Comarca de Lisboa (Sud sudskog okruga u Lisabonu, Portugal) odlukom od 25. srpnja 2017., koju je Sud zaprimio 15. studenoga 2017., u postupku

Cogeco Communications Inc.

protiv

Sport TV Portugal SA,

Controlinveste SGPS SA,

NOS SGPS SA,

SUD (drugo vijeće),

u sastavu: A. Arabadjiev (izvjestitelj), predsjednik vijeća, T. von Danwitz, E. Levits, C. Vajda i P. G. Xuereb, suci,

nezavisni odvjetnik: J. Kokott,

tajnik: M. Ferreira, glavna administratorica,

uzimajući u obzir pisani postupak i nakon rasprave održane 15. studenoga 2018.,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

- za Cogeco Communications Inc., M. Sousa Ferro i E. Ameye, *advogados*,
- za Sport TV Portugal SA, C. I. Pinto Xavier i M. Pena Machete, *advogados*,
- za Controlinveste SGPS SA, P. J. de Sousa Pinheiro i L. Montenegro, *advogados*,

* Jezik postupka: portugalski

- za NOS SGPS SA, G. Machado Borges, J. Vieira Peres, G. Andrade e Castro i M. Martins Pereira, *advogados*,
  - za portugalsku vladu, L. Inez Fernandes, M. Figueiredo i D. Sousa, u svojstvu agenata,
  - za talijansku vladu, G. Palmieri, u svojstvu agenta, uz asistenciju S. Fiorentina, *avvocato dello Stato*,
  - za Europsku komisiju, P. Costa de Oliveira, B. Ernst, G. Meessen i C. Vollrath, u svojstvu agenata,
- saslušavši mišljenje nezavisne odvjetnice na raspravi održanoj 17. siječnja 2019.,
donosi sljedeću

Presudu

- 1 Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje članka 9. stavka 1., članka 10. stavaka 2. do 4., članka 21. stavka 1. i članka 22. Direktive 2014/104/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. studenoga 2014. o određenim pravilima kojima se uređuju postupci za naknadu štete prema nacionalnom pravu za kršenje odredaba prava tržišnog natjecanja država članica i Europske unije (SL 2014., L 349, str. 1.), članka 102. UFEU-a te načela ekvivalentnosti i djelotvornosti.
- 2 Zahtjev je upućen u okviru spora između društva Cogeco Communications Inc., s jedne strane, i društava Sport TV Portugal SA, Controlinveste SGPS SA i NOS SGPS SA, s druge strane, povodom popravljivanja štete koja je rezultat protutržišnih praksi društva Sport TV Portugal kao društva kćeri društava Controlinveste SGPS i NOS SGPS.

Pravni okvir

Pravo Unije

- 3 Članak 1. stavak 1. Direktive 2014/104 propisuje:

„Ovom se Direktivom utvrđuju određena pravila potrebna kako bi se osiguralo da svatko tko je pretrpio štetu prouzročenu kršenjem prava tržišnog natjecanja od strane poduzetnika ili udruženja poduzetnika može učinkovito ostvariti pravo na zahtijevanje potpune naknade za tu štetu od tog poduzetnika ili udruženja. Njom se utvrđuju pravila kojima se potiče neometano tržišno natjecanje na unutarnjem tržištu te uklanjaju prepreke za njegovo pravilno funkcioniranje osiguravanjem jednakovrijedne zaštite u cijeloj Uniji svakome tko je pretrpio takvu štetu.”

- 4 U članku 2. te direktive određuje se:

„Za potrebe ove Direktive:

1. ‚kršenje prava tržišnog natjecanja‘ znači kršenje članka 101. ili 102. [UFEU-a] ili nacionalnog prava tržišnog natjecanja;

[...]

3. ‚nacionalno pravo tržišnog natjecanja‘ znači odredbe nacionalnog prava koje se pretežitom bave istim ciljem kao članci 101. i 102. [UFEU-a] te koje se primjenjuju na isti slučaj i usporedno s pravom tržišnog natjecanja Unije u skladu s člankom 3. stavkom 1. Uredbe (EZ) br. 1/2003, ne uključujući

odredbe nacionalnog prava kojima se predviđa izricanje kaznenih sankcija fizičkim osobama, osim u mjeri u kojoj su takve kaznene sankcije sredstvo kojim se provode pravila tržišnog natjecanja koja se primjenjuju na poduzetnike;

[...]

12. „pravomoćna odluka o kršenju” znači odluka o kršenju protiv koje se ne mogu ili više ne mogu podnijeti redovna pravna sredstva;

[...]”

5 Članak 9. stavak 1. navedene direktive propisuje:

„Države članice osiguravaju da se kršenje prava tržišnog natjecanja koje je pravomoćnom odlukom utvrdilo nacionalno tijelo nadležno za tržišno natjecanje ili žalbeni sud smatra nepobitno dokazanim za potrebe postupka za naknadu štete pokrenutog pred njihovim nacionalnim sudovima u skladu s člankom 101. ili 102. [UFEU-a] ili u skladu s nacionalnim pravom tržišnog natjecanja.”

6 Članak 10. stavci 2. do 4. iste direktive glasi:

„2. Zastara ne počinje teći prije prestanka kršenja prava tržišnog natjecanja i prije nego što tužitelj sazna, ili se razumno može očekivati da zna za:

(a) postupanje i činjenicu da ono predstavlja kršenje prava tržišnog natjecanja;

(b) činjenicu da mu je kršenje prava tržišnog natjecanja nanijelo štetu; i

(c) identitet prekršitelja.

3. Države članice osiguravaju da zastara za pokretanje postupka za naknadu štete nastupa istekom najmanje pet godina.

4. Države članice osiguravaju zastoj ili, ovisno o nacionalnom pravu, prekid zastare ako tijelo nadležno za tržišno natjecanje poduzme radnje radi istrage ili postupka pred njim s obzirom na kršenje prava tržišnog natjecanja na koje se odnosi postupak za naknadu štete. Zastoj prestaje najranije godinu dana nakon što je odluka o kršenju postala pravomoćna ili nakon što je postupak na drugi način okončan.”

7 U članku 21. stavku 1. Direktive 2014/104 navodi se:

„1. Države članice do 27. prosinca 2016. donose zakone i druge propise potrebne za usklađivanje s ovom Direktivom. One Komisiji odmah dostavljaju tekst tih mjera.

Kada države članice donose ove odredbe, te odredbe prilikom njihove službene objave sadržavaju uputu na ovu Direktivu ili se uz njih navodi takva uputa. Države članice određuju načine tog upućivanja.”

8 U članku 22. te direktive određeno je:

„1. Države članice osiguravaju da se nacionalne mjere, usvojene na temelju članka 21. radi usklađivanja s materijalnim odredbama ove Direktive, ne primjenjuju retroaktivno.

2. Države članice osiguravaju da se nacionalne mjere usvojene na temelju članka 21., osim onih iz stavka 1., ne primjenjuju na postupke za naknadu štete pokrenute pred nacionalnim sudom prije 26. prosinca 2014.”

Portugalsko pravo

- 9 Članak 498. Código Civila (Građanski zakonik) predviđa:

„1. Pravo na naknadu štete zastarijeva u roku od tri godine od dana kada je oštećena osoba saznala za svoje pravo na naknadu štete, čak i ako joj nije poznat identitet odgovorne osobe ni ukupni opseg štete, ne dovodeći u pitanje opći rok zastare za slučaj isteka predmetnog roka koji je počeo teći na dan štetnog događaja.

[...]”

- 10 Članak 623. Código de Processo Civila (Zakonik o parničnom postupku) određuje:

„Pravomoćna presuda donesena u kaznenom postupku prema trećim osobama stvara oborivu presumpciju u pogledu ispunjenja činjeničnih i pravnih pretpostavki za kažnjavanje kao i u pogledu elemenata kaznenog djela u svim građanskim postupcima u kojima se radi o pravnim odnosima koji ovise o počinjenju kaznenog djela.”

- 11 Na temelju članka 24. Leiya n° 23/2018 – Direito a indemnização por infração ao direito da concorrência, transpõe a Direktiva 2014/104/UE, do Parlamento Europeu e do Conselho, de 26 de novembro de 2014, relativa a certas regras que regem as ações de indemnização no âmbito do direito nacional por infração às disposições do direito da concorrência dos Estados-Membros e da União Europeia, e procede à primeira alteração à Lei n.º 19/2012, de 8 de maio, que aprova o novo regime jurídico da concorrência, e à quarta alteração à Lei n.º 62/2013, de 26 de agosto, Lei de Organização do Sistema Judiciário (Zakon br. 23/2018 – Pravo na naknadu štete povodom kršenja prava tržišnog natjecanja, kojim se prenosi Direktiva 2014/104/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. studenoga 2014. o određenim pravilima kojima se uređuju postupci za naknadu štete prema nacionalnom pravu za kršenje odredaba prava tržišnog natjecanja država članica i Europske unije, prvi put mijenja Zakon br. 19/2012 od 8. svibnja kojim se uspostavlja novi pravni okvir tržišnog natjecanja i četvrti put Zakon br. 62/2013 od 26. kolovoza o organizaciji pravosudnog sustava) od 5. lipnja 2018. (*Diário da República*, 1. serija, br. 107, od 5. lipnja 2018.), kojim je u portugalsko pravo prenesena Direktiva 2014/104, materijalne odredbe tog zakona, uključujući one koje se odnose na teret dokazivanja, ne primjenjuju se retroaktivno, a njegove postupovne odredbe ne primjenjuju se na postupke pokrenute prije njegova stupanja na snagu.

Glavni postupak i prethodna pitanja

- 12 Cogeco Communications, društvo sa sjedištem u Kanadi, bio je dioničar društva Cabovisão – Televisão Por Cabo SA (u daljnjem tekstu: Cabovisão) od 3. kolovoza 2006. do 29. veljače 2012.
- 13 Dana 30. travnja 2008. društva Cabovisão i Sport TV Portugal sklopila su ugovor o distribuciji televizijskog kanala.
- 14 Dana 30. srpnja 2009. Cabovisão je pri Autoridade da Concorrência (Tijelo za zaštitu tržišnog natjecanja, Portugal) podnio pritužbu protiv društava ZON Multimédia, Serviços de Telecomunicações e Multimédia-SGPS SA, ZON TV Cabo Portugal SA, Sport TV Portugal i ZON Conteúdos – Actividade de Televisão e de Produção de Conteúdos SA, u kojoj je kritizirao prakse kojima se ograničava tržišno natjecanje na tržištu *premium* sportskih televizijskih kanala, osobito diskriminatornu politiku cijena, za koju smatra da čini zlouporabu vladajućeg položaja.
- 15 Tijelo za zaštitu tržišnog natjecanja odbacilo je navedenu pritužbu u odnosu na sva njome obuhvaćena društva, osim u odnosu na društvo Sport TV Portugal.

- 16 Odlukom od 14. lipnja 2013. Tijelo za zaštitu tržišnog natjecanja utvrdilo je da je Sport TV Portugal zlouporabio svoj vladajući položaj, kako u smislu članka 102. UFEU-a tako i odgovarajuće nacionalne odredbe te je tom društvu odredilo novčanu kaznu u iznosu od 3 730 000 eura.
- 17 Sport TV Portugal zatražio je poništenje te odluke pred Tribunal da Concorrência, Regulação e Supervisão (Sud za tržišno natjecanje, regulaciju i nadzor, Portugal). Taj je sud djelomično prihvatio tužbu društva Sport TV Portugal nakon što je utvrdio da se u predmetnom slučaju ne primjenjuje članak 102. UFEU-a jer nije dokazano da predmetna poslovna praksa može utjecati na trgovinu između država članica, u smislu tog članka. Posljedično, taj je sud smanjio iznos izrečene novčane kazne na 2 700 000 eura.
- 18 Sport TV Portugal podnio je žalbu protiv prvostupanjske presude pred Tribunal da Relação de Lisboa (Žalbeni sud u Lisabonu, Portugal). Potonji je presudom od 11. ožujka 2015. potvrdio navedenu presudu.
- 19 Dana 27. veljače 2015. društvo Cogeco Communications podnijelo je pred Tribunal Judicial da Comarca de Lisboa (Sud sudskog okruga u Lisabonu, Portugal) tužbu protiv, među ostalim, društva Sport TV Portugal i njegovih društava majki. Potonjom se traži popravlanje štete koju je društvo Cogeco Communications navodno pretrpjelo zbog protutržišnih praksi društva Sport TV Portugal u razdoblju od 3. kolovoza 2006. do 30. ožujka 2011. Društvo Cogeco Communications od tog je suda zatražilo da najprije utvrdi da su te prakse činile povredu članka 102. UFEU-a i/ili odgovarajuće nacionalne odredbe. U tom pogledu, navedeni sud smatra da ta stranka još može pred njime dokazati da zlouporabno postupanje u glavnom postupku utječe na trgovinu između država članica.
- 20 Tuženici u glavnom postupku smatraju da čak i da je društvo Cogeco Communications imalo pravo na popravlanje štete koju je navodno pretrpjelo, za to je pravo na koje se poziva nastupila zastara. Naime, portugalsko pravo o izvanugovornoj odgovornosti primjenjivo na glavni postupak predviđa rok zastare od tri godine, koji je počeo teći 30. travnja 2008., na dan sklapanja ugovora o distribuciji spomenutog u točki 13. ove presude, 30. srpnja 2009., na dan podnošenja pritužbe društva Cogeco Communications pri Tijelu za zaštitu tržišnog natjecanja, 30. ožujka 2011., na dan kad su prestala protutržišna djelovanja ili, najkasnije, 29. veljače 2012., na dan prodaje društva Cabovisão od strane društva Cogeco Communications. Tuženici u glavnom postupku navode da je na svaki od tih datuma društvo Cogeco Communications imalo na raspolaganju sve informacije potrebne za ocjenu je li ili nije imalo pravo na popravlanje štete.
- 21 Cogeco Communications navodi da je rok zastare iz članka 498. Građanskog zakonika počeo teći tek od datuma donošenja odluke Tijela za zaštitu tržišnog natjecanja, odnosno 14. lipnja 2013. Naime, samo na temelju te odluke mogao je raspolagati svim potrebnim informacijama kako bi saznao za postojanje praksi protivnih pravu tržišnog natjecanja i kako bi se pozvao na svoje pravo na popravlanje štete. Prije nego što je donesena navedena odluka Tijela za zaštitu tržišnog natjecanja, moglo se pozivati već i na sumnju kršenja pravila tržišnog natjecanja. Prema navodima društva Cogeco Communications, navedeni rok zastare je u svakom slučaju bio u zastoju tijekom trajanja postupka pred Tijelom za zaštitu tržišnog natjecanja.
- 22 Sud koji je uputio zahtjev pojašnjava da se u glavnom postupku radi o sporu između dvaju društava privatnog prava, da je tužba o kojoj je pozvan odlučivati podnesena prije isteka roka za prenošenje Direktive 2014/104 i da na dan podnošenja te tužbe ta direktiva još nije bila prenesena u portugalski pravni poredak.

23 U tim je okolnostima Tribunal Judicial da Comarca de Lisboa (Sud sudskog okruga u Lisabonu) odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeća prethodna pitanja:

- „1. Mogu li se članak 9. stavak 1. i članak 10. stavci [2. do 4.] Direktive [2014/104] i njezine ostale odredbe ili primjenjiva opća načela prava Europske unije tumačiti na način da stvaraju prava pojedinca (u ovom slučaju dioničkog društva na koje se primjenjuje kanadsko pravo) na koja se on može pozvati protiv drugog pojedinca pred sudom (u ovom slučaju dioničkog društva na koje se primjenjuje portugalsko pravo) u kontekstu tužbe radi naknade navodno pretrpljene štete zbog povrede prava tržišnog natjecanja, točnije, kada na datum podnošenja predmetne sudske tužbe (27. veljače 2015.) još nije istekao rok dodijeljen državama članicama za prenošenje Direktive [2014/104] u nacionalno pravo u skladu s njezinim člankom 21. stavkom 1.?
2. Mogu li se članak 10. stavci [2. do 4.] Direktive [2014/104] i njezine ostale odredbe ili primjenjiva opća načela prava Europske unije tumačiti na način da im se protivi nacionalna odredba poput članka 498. stavka 1. [...] Građanskog zakonika koja, primjenjujući se na činjenice nastale prije objave navedene direktive, prije njezina stupanja na snagu i prije datuma utvrđenog za njezino prenošenje, u okviru tužbe također podnesene prije potonjeg datuma:
- (a) određuje rok zastare od tri godine za pravo na naknadu štete na osnovi izvanugovorne građanske odgovornosti,
  - (b) utvrđuje da taj rok od tri godine počinje teći od dana kada je oštećena osoba saznala za pravo koje ima, iako ne zna točan identitet odgovorne osobe ni opseg štete i
  - (c) ne sadržava nikakvu odredbu kojom bi se propisao ili odobrio prekid ili zastoj zastare zbog same činjenice da je agencija za zaštitu tržišnog natjecanja poduzela radnje u okviru istrage ili postupka koji se odnosi na povredu prava tržišnog natjecanja s kojom je povezana tužba za naknadu štete?
3. Mogu li se članak 9. stavak 1. Direktive [2014/104] i njezine ostale odredbe ili primjenjiva opća načela prava Europske unije tumačiti na način da im se protivi nacionalna odredba poput članka 623. [...] Zakonika o parničnom postupku koja, primjenjujući se na činjenice nastale prije stupanja na snagu navedene direktive i prije datuma utvrđenog za njezino prenošenje, u okviru tužbe također podnesene prije potonjeg datuma:
- (a) propisuje da konačna odluka donesena u upravnom postupku zbog povrede ne stvara učinke ni u kakvom parničnom postupku u kojem se raspravlja o pravnim odnosima koji ovise o počinjenju povrede? ili (ovisno o tumačenju)
  - (b) utvrđuje da ta konačna odluka donesena u upravnom postupku zbog povrede prema trećima predstavlja oborivu presumpciju u pogledu postojanja činjeničnih i pravnih pretpostavki sankcioniranja u svakom parničnom postupku u kojem se raspravlja o pravnim odnosima koji ovise o počinjenju povrede?
4. Mogu li se članak 9. stavak 1. i članak 10. stavci [2. do 4.] Direktive [2014/104] ili članak 288. treći stavak UFEU-a ili bilo koja druga odredba primarnog ili sekundarnog prava, presedani u sudskoj praksi ili primjenjiva opća načela prava Unije tumačiti na način da im se protivi primjena odredaba nacionalnog prava poput članka 498. stavka 1. [...] Građanskog zakonika i članka 623. [...] Zakonika o parničnom postupku koje, primjenjujući se na činjenice nastale prije objave, stupanja na snagu i datuma utvrđenog za prenošenje Direktive, u okviru tužbe također podnesene prije potonjeg datuma, ne uzimaju u obzir tekst ni cilj Direktive [2014/104] niti su usmjerene prema postizanju rezultata koji se njome žele postići?
5. Podredno i samo u slučaju da Sud odgovori potvrdno na bilo koje od prethodnih pitanja: može li se članak 22. Direktive [2014/104] kao i njezine ostale odredbe ili primjenjiva opća načela prava Europske unije tumačiti na način da im se protivi to da nacionalni sud u ovom slučaju primijeni članak 498. stavak 1. [...] Građanskog zakonika ili članak 623. [...] Zakonika o parničnom postupku u verziji koja je trenutačno na snazi, ali tumačene i primijenjene tako da su u skladu s odredbama članka 10. Direktive [2014/104]?

6. U slučaju potvrdnog odgovora na [peto] pitanje, može li se pojedinac pozvati na članak 22. Direktive [2014/104] protiv drugog pojedinca pred nacionalnim sudom u tužbi za naknadu štete nastale kao posljedica povrede prava tržišnog natjecanja?”

O prethodnim pitanjima

Peto i šesto pitanje

- 24 Svojim petim i šestim pitanjem, koja valja ispitati zajedno na prvom mjestu, sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li članak 22. Direktive 2014/104 tumačiti na način da se ta direktiva primjenjuje na glavni postupak.
- 25 Kad je riječ o vremenskoj primjeni Direktive 2014/104, valja navesti da ona sadržava posebnu odredbu koja izričito utvrđuje uvjete vremenske primjene njezinih postupovnih i materijalnih odredbi.
- 26 Konkretno, s jedne strane, na temelju članka 22. stavka 1. Direktive 2014/104, države članice osiguravaju da se nacionalne mjere, usvojene na temelju njezina članka 21. radi usklađivanja s materijalnim odredbama te direktive, ne primjenjuju retroaktivno.
- 27 S druge strane, na temelju članka 22. stavka 2. Direktive 2014/104, države članice osiguravaju da se nacionalne mjere usvojene radi usklađivanja s postupovnim odredbama te direktive ne primjenjuju na postupke za naknadu štete pokrenute pred nacionalnim sudom prije 26. prosinca 2014.
- 28 Međutim, iz članka 22. stavka 2. Direktive 2014/104 *a contrario* proizlazi da države članice raspolažu diskrecijskom ovlaštima kod odlučivanja, pri prenošenju te direktive, primjenjuju li se nacionalna pravila kojima se prenose postupovne odredbe te direktive na postupke za naknadu štete pokrenute nakon 26. prosinca 2014., ali prije datuma prenošenja navedene direktive ili najkasnije prije isteka roka za njezino prenošenje.
- 29 Stoga, u slučajevima u kojima su države članice, izvršavajući tu ovlašt, odlučile da se odredbe njihova unutarnjeg pravnog poretka kojima se prenose postupovne odredbe Direktive 2014/104 ne primjenjuju na postupke za naknadu štete pokrenute prije datuma stupanja na snagu tih nacionalnih odredbi, tužbe podnesene nakon 26. prosinca 2014., ali prije datuma isteka roka za prenošenje te direktive, i dalje su uređene samo nacionalnim postupovnim pravilima koja su već bila na snazi prije prenošenja navedene direktive.
- 30 To *a fortiori* vrijedi u odnosu na nacionalne odredbe koje su države članice donijele na temelju članka 21. Direktive 2014/104 radi usklađivanja s njezinim materijalnim odredbama, u mjeri u kojoj se, kao što to proizlazi iz teksta članka 22. stavka 1. te direktive, te nacionalne odredbe ne smiju primjenjivati retroaktivno.
- 31 U predmetnom je slučaju, s jedne strane, nesporno da je tužba za naknadu štete društva Cogeco Communications podnesena 27. veljače 2015., odnosno prije isteka roka za prenošenje Direktive 2014/104 i prije prenošenja te direktive u portugalski pravni poredak Zakonom br. 23/2018.
- 32 S druge strane, iz spisa kojim raspolaže Sud proizlazi da je portugalski zakonodavac u članku 24. tog zakona odlučio da se nacionalna pravila kojima se prenose postupovne odredbe navedene direktive ne primjenjuju na tužbe za naknadu štete podnesene prije stupanja na snagu navedenog zakona.

- 33 U tim okolnostima i vodeći računa o činjenici da članak 22. stavak 1. Direktive 2014/104 zabranjuje retroaktivnu primjenu materijalnih odredbi portugalskog prava donesenih na temelju njezina članka 21., valja utvrditi da se ta direktiva u svakom slučaju ne primjenjuje *ratione temporis* na glavni postupak.
- 34 S obzirom na prethodna razmatranja, na peto i šesto pitanje valja odgovoriti da članak 22. Direktive 2014/104 treba tumačiti tako da se ta direktiva ne primjenjuje na glavni postupak.

Drugo pitanje i prvi dio četvrtog pitanja

- 35 Najprije treba podsjetiti da je, prema ustaljenoj sudskoj praksi Suda, u okviru postupka suradnje iz članka 267. UFEU-a između nacionalnih sudova i Suda, zadaća Suda dati nacionalnom sudu koristan odgovor na temelju kojega će moći riješiti predmet u kojem vodi postupak. U tom smislu Sud mora, ako je to potrebno, preoblikovati postavljena pitanja. Okolnost da je nacionalni sud formalno sastavio prethodno pitanje pozivajući se na određene odredbe prava Unije ne sprečava Sud da tom sudu da sve elemente tumačenja koji bi mogli biti korisni za donošenje odluke u postupku koji se vodi pred njim, bez obzira na to je li se na njih pozvao u svojim pitanjima. U tom je smislu na Sudu da iz svih podataka koje je dostavio nacionalni sud, a posebno iz obrazloženja odluke kojom se upućuje prethodno pitanje, izvuče one dijelove prava Unije koje je potrebno tumačiti imajući u vidu predmet spora (presuda od 27. lipnja 2017., Congregación de Escuelas Pías Provincia Betania, C-74/16, EU:C:2017:496, t. 36. i navedena sudska praksa).
- 36 U predmetnom slučaju, s obzirom na sve elemente koje je pružio sud koji je uputio zahtjev, očitovanja koja su podnijela društva Cogeco Communications, Sport TV Portugal, Controlinveste SGPS, NOS SGPS, portugalska vlada i Europska komisija te odgovor na peto i šesto pitanje, valja, radi pružanja korisnih elemenata tumačenja sudu koji je uputio zahtjev, preformulirati drugo pitanje i dio četvrtog pitanja koji se odnosi na usklađenost nacionalnog propisa poput članka 498. stavka 1. Građanskog zakonika s pravom Unije.
- 37 Naime, iz odluke kojom se upućuje zahtjev za prethodnu odluku proizlazi da se Tribunal Judicial da Comarca de Lisboa (Sud sudskog okruga u Lisabonu) konkretno pita o tome treba li članak 102. UFEU-a i načela djelotvornosti i ekvivalentnosti tumačiti na način da im se protivi nacionalni propis koji, s jedne strane, predviđa da rok zastare u pogledu postupaka za naknadu štete iznosi tri godine te počinje teći od datuma kad je oštećena osoba saznala za svoje pravo na obeštećenje, čak i ako osoba odgovorna za povredu i ukupni opseg štete nisu poznati i koji, s druge strane, ne predviđa nikakvu mogućnost zastoja ili prekida tog roka tijekom postupka koji se odvija pred nacionalnim tijelom za zaštitu tržišnog natjecanja.
- 38 U tom pogledu, valja podsjetiti da članak 102. UFEU-a proizvodi izravne učinke u odnosima među pojedincima i stvara prava za pojedince koja nacionalni sudovi moraju očuvati (vidjeti u tom smislu presudu od 5. lipnja 2014., Kone i dr., C-557/12, EU:C:2014:1317, t. 20. i navedenu sudska praksu).
- 39 Puna djelotvornost članka 102. UFEU-a, a osobito korisni učinak zabrane propisane tim člankom bili bi dovedeni u pitanje kada svaka osoba ne bi mogla zahtijevati naknadu štete koja joj je prouzročena zloporabnim postupanjem vladajućeg poduzeća koje može ograničiti ili narušiti tržišno natjecanje (vidjeti analogijom presudu od 5. lipnja 2014., Kone i dr., C-557/12, EU:C:2014:1317, t. 21. i navedenu sudska praksu).
- 40 Naime, svatko ima pravo tražiti naknadu štete koju je pretrpio kada postoji uzročna veza između navedene štete i zloporabe vladajućeg položaja zabranjene člankom 102. UFEU-a (vidjeti analogijom presudu od 5. lipnja 2014., Kone i dr., C-557/12, EU:C:2014:1317, t. 22. i navedenu sudska praksu).

- 41 Pravo svake osobe da zahtijeva naknadu takve štete zapravo osnažuje operativni karakter pravila tržišnog natjecanja Unije i može odvratiti od zlouporabe vladajućeg položaja koja može ograničiti ili narušiti tržišno natjecanje, pridonoseći na taj način održavanju učinkovitog tržišnog natjecanja u Europskoj uniji (vidjeti u tom smislu presudu od 5. lipnja 2014., Kone i dr., C-557/12, EU:C:2014:1317, t. 23. i navedenu sudsku praksu).
- 42 U izostanku propisa Unije na tom području koji se primjenjuje *ratione temporis*, nacionalni pravni poredak svake države članice mora urediti načine ostvarivanja prava na naknadu štete koja potječe od zlouporabe vladajućeg položaja zabranjene člankom 102. UFEU-a, uključujući one koji se odnose na rok zastare, pod uvjetom da se poštuju načela ekvivalentnosti i djelotvornosti (vidjeti analogijom presudu od 5. lipnja 2014., Kone i dr., C-557/12, EU:C:2014:1317, t. 24.).
- 43 Naime, pravila za pravna sredstva namijenjena zaštiti prava koja pojedinci izvode iz prava Unije ne smiju biti nepovoljnija od onih koja se odnose na slična pravna sredstva u unutarnjem pravu (načelo ekvivalentnosti) niti uređena na način da učine praktično nemogućim ili pretjerano otežanim izvršavanje prava dodijeljenih pravnim poretom Unije (načelo djelotvornosti) (presuda od 5. lipnja 2014., Kone i dr., C-557/12, EU:C:2014:1317, t. 25.).
- 44 U tom pogledu i posebno u području prava tržišnog natjecanja, ta pravila ne smiju ugrožavati učinkovitu primjenu članka 102. UFEU-a (vidjeti u tom smislu presudu od 5. lipnja 2014., Kone i dr., C-557/12, EU:C:2014:1317, t. 26.).
- 45 U tom kontekstu, budući da rokovi zastare čine načine ostvarivanja prava na naknadu štete koja je rezultat kršenja prava tržišnog natjecanja, valja kao prvo, kao što je i nezavisna odvjetnica navela u točki 81. svojeg mišljenja, uzeti u obzir sve elemente portugalskog sustava zastare.
- 46 Kao drugo, valja voditi računa o posebnostima predmeta obuhvaćenih pravom tržišnog natjecanja te osobito o okolnosti da podnošenje tužbi za naknadu štete zbog kršenja prava tržišnog natjecanja Unije u načelu nužno zahtijeva provođenje složene ekonomske i činjenične analize.
- 47 U tim okolnostima, valja navesti da nacionalni propis kojim se utvrđuje datum od kojeg počinje teći rok zastare, trajanje i pravila o zastoju ili prekidu tog roka, treba prilagoditi posebnostima prava tržišnog natjecanja i ciljevima provođenja pravila tog prava od strane predmetnih osoba, kako se ne bi u potpunosti smanjila puna učinkovitost članka 102. UFEU-a.
- 48 Iz toga proizlazi da trajanje roka zastare ne može biti kratko u mjeri u kojoj, zajedno s drugim pravilima o zastari, čini ostvarivanje prava na zahtijevanje naknade štete praktički nemogućim ili pretjerano teškim.
- 49 Kratki rokovi zastare koji počinju teći prije nego što osoba oštećena kršenjem prava tržišnog natjecanja Unije može saznati za identitet počinitelja te povrede mogu praktički onemogućiti ili učiniti pretjerano teškim ostvarivanje prava na zahtijevanje obeštećenja.
- 50 Naime, kako bi oštećena osoba mogla podnijeti tužbu za naknadu štete, nužno je da zna tko je osoba odgovorna za kršenje prava tržišnog natjecanja.
- 51 Isto vrijedi za kratki rok zastare u odnosu na koji se ne može odrediti zastoj ili prekid tijekom trajanja postupaka po čijem završetku nacionalno tijelo za zaštitu tržišnog natjecanja ili žalbeni sud donose konačnu odluku.
- 52 Naime, prikladnost roka zastare, s obzirom na zahtjeve načela djelotvornosti, ima posebnu važnost kad je riječ bilo o postupcima za naknadu štete pokrenutima neovisno o konačnoj odluci nacionalnog tijela za zaštitu tržišnog natjecanja bilo o postupcima koji uslijede nakon takve odluke. U odnosu na potonje, ako je rok zastare, koji počinje teći prije završetka postupaka čijim okončanjem nacionalno tijelo za

zaštitu tržišnog natjecanja ili žalbeno tijelo donosi konačnu odluku, prekratak u odnosu na trajanje tih postupaka te tijekom takvih postupaka ne može niti zastati niti se prekidati, nije isključeno da taj rok zastare istekne i prije nego što se navedeni postupci okončaju. U tom slučaju, nijedna osoba koja je pretrpjela štetu ne bi mogla pokrenuti postupke koji se temelje na konačnoj odluci kojom se utvrđuje kršenje pravila tržišnog natjecanja Unije.

- 53 U tom kontekstu, valja utvrditi da rok zastare od tri godine, poput onog u glavnom postupku, koji, s jedne strane, počinje teći od datuma kada je oštećena osoba saznala za svoje pravo na naknadu štete, čak i ako nije znala tko je počinitelj povrede i koji, s druge strane, ne može zastati ili se prekinuti tijekom postupka koji se vodi pred nacionalnim tijelom za zaštitu tržišnog natjecanja, čini ostvarivanje prava na potpunu naknadu štete praktički nemogućim ili pretjerano teškim.
- 54 Kad je riječ o načelu ekvivalentnosti, u predmetnom slučaju proizlazi da to načelo nije povrijeđeno jer je nesporno da se nacionalna pravila o roku zastare primjenjuju kako na postupke za naknadu štete koji se temelje na pravu Unije tako i na one koji se temelje na nacionalnom pravu i da njihova primjenjivost ne ovisi o pitanju proizlazi li pravo na potpunu naknadu štete iz povrede nacionalnih pravila tržišnog natjecanja ili prava tržišnog natjecanja Unije.
- 55 S obzirom na prethodna razmatranja, na drugo pitanje i na dio četvrtog pitanja koji se odnosi na usklađenost nacionalnog propisa poput članka 498. stavka 1. Građanskog zakonika s pravom Unije, valja odgovoriti tako da članak 102. UFEU-a i načelo djelotvornosti treba tumačiti na način da im se protivi nacionalni propis koji, s jedne strane, u pogledu postupaka za naknadu štete predviđa trogodišnji rok zastare koji počinje teći počevši od datuma kad je oštećena osoba saznala za svoje pravo na obeštećenje, čak i ako je osoba odgovorna za povredu nepoznata i koji, s druge strane, ne predviđa nikakvu mogućnost zastoja ili prekida tog roka tijekom postupka pred nacionalnim tijelom za zaštitu tržišnog natjecanja.

Treće pitanje i drugi dio četvrtog pitanja

- 56 Svojim trećim pitanjem i dijelom četvrtog pitanja koji se odnosi na usklađenost nacionalnog propisa poput članka 623. Zakonika o parničnom postupku s pravom Unije, sud koji je uputio zahtjev u biti pita protivi li se članku 102. UFEU-a te načelima djelotvornosti i ekvivalentnosti nacionalni propis koji predviđa da konačno utvrđenje kršenja prava tržišnog natjecanja u okviru postupka za izricanje sankcije pred nacionalnim tijelom za zaštitu tržišnog natjecanja ne obvezuje nacionalni sud koji odlučuje o zahtjevu za naknadu štete kad je riječ o postojanju kršenja prava tržišnog natjecanja ili samo utvrđuje oborivu pretpostavku u tom smislu.
- 57 U tom pogledu, valja podsjetiti da prema ustaljenoj sudskoj praksi Suda pitanja o tumačenju prava Unije koja postavi nacionalni sud unutar zakonodavnog i činjeničnog okvira koji utvrđuje pod vlastitom odgovornošću i čiju točnost Sud nije dužan provjeravati uživaju presumpciju relevantnosti. Sud može odbiti odlučivati o zahtjevu za prethodnu odluku koji je uputio nacionalni sud samo ako je očito da zatraženo tumačenje prava Unije nema nikakve veze s činjeničnim stanjem ili predmetom spora u glavnom postupku, ako je problem hipotetski ili ako Sud ne raspolaže činjeničnim i pravnim elementima potrebnima da bi se mogao dati koristan odgovor na upućena pitanja (presuda od 20. prosinca 2017., Núñez Torreiro, C-334/16, EU:C:2017:1007, t. 38. i navedena sudska praksa).
- 58 U predmetnom slučaju, iz spisa kojim raspolaže Sud proizlazi da je Tribunal da Concorrência, Regulação e Supervisão (Sud za tržišno natjecanje, regulaciju i nadzor) djelomično poništio odluku Tijela za zaštitu tržišnog natjecanja od 14. lipnja 2013. zbog toga što se članak 102. UFEU-a ne primjenjuje na postupanje društva Sport TV Portugal jer nije dokazano da je dotična poslovna praksa mogla utjecati na trgovinu među državama članicama u smislu tog članka. Tribunal da Relação de Lisboa (Žalbeni sud u Lisabonu) je 11. ožujka 2015. potvrdio presudu Tribunal da Concorrência, Regulação e Supervisão (Sud za tržišno natjecanje, regulaciju i nadzor).

- 59 Iz toga slijedi da se predmet o kojem odlučuje sud koji je uputio zahtjev ne odnosi na postupak za naknadu štete pokrenut nakon konačne odluke kojom se utvrđuje povreda članka 102. UFEU-a, koju je donijelo nacionalno tijelo za zaštitu tržišnog natjecanja ili žalbeno tijelo.
- 60 Dakle, očito je da tumačenje članka 102. UFEU-a i načela djelotvornosti i ekvivalentnosti, zatraženo u okviru trećeg i dijela četvrtog pitanja koji se odnosi na usklađenost nacionalnog propisa poput članka 623. Zakonika o parničnom postupku s pravom Unije, nije ni u kakvoj vezi s činjenicama ili predmetom spora u glavnom postupku te su stoga ta pitanja nedopuštena.

Prvo pitanje

- 61 Uzevši u obzir odgovore na drugo, treće, četvrto, peto i šesto pitanje, nije potrebno odgovoriti na prvo pitanje.

Troškovi

- 62 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenog, Sud (drugo vijeće) odlučuje:

- 1. Članak 22. Direktive 2014/104/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. studenoga 2014. o određenim pravilima kojima se uređuju postupci za naknadu štete prema nacionalnom pravu za kršenje odredaba prava tržišnog natjecanja država članica i Europske unije treba tumačiti na način da se ta direktiva ne primjenjuje na glavni postupak.**
- 2. Članak 102. UFEU-a i načelo djelotvornosti treba tumačiti na način da im se protivi nacionalni propis koji, s jedne strane, u pogledu postupaka za naknadu štete predviđa trogodišnji rok zastare koji počinje teći počevši od datuma kad je oštećena osoba saznala za svoje pravo na obeštećenje, čak i ako je osoba odgovorna za povredu nepoznata i koji, s druge strane, ne predviđa nikakvu mogućnost zastoja ili prekida tog roka tijekom postupka pred nacionalnim tijelom za zaštitu tržišnog natjecanja.**

Potpisi